VOORLEZING

OVER

DEN TERUGKEER DER KRANKZINNIGHEID,

DOOR

J. N. RAMAER.

Van denzelfden Schrijver is bij den Uitgever dezes mede in het licht gegeven:

Blik op de dierlijke vermogens en derzelver betrekking tot de ziel . . . . Prijs *f* 2,—.

Een woord aan Nietgeneeskundigen over krankzinnigheid en krankzinnigenbehandeling . . . . Prijs *f* 1,40.

en zal eerlang verschijnen:

Verslag omtrent VROUW VAN LAAR, *zoo als zij zich heeft doen kennen gedurende haar laatste verblijf in het provinciaal krankzinnigengesticht te* Zutphen; MET AANTEEKENINGEN.

VOORLEZING

OVER

DEN TERUGKEER DER KRANKZINNIGHEID

EN

DE MIDDELEN

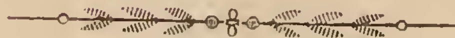
OM DENZELVEN TE VOORKOMEN;

UITGESPROKEN

IN DE MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
(DEPARTEMENT ZUTPHEN)

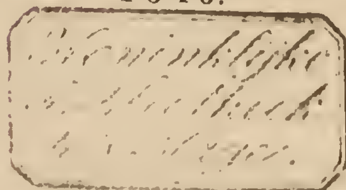
DOOR

J. N. RAMAER, M. D.

ROTTERDAM,
H. A. KRAMERS.

1846.

Mijne Heeren!

Onder de aangelegenheden van *algemeen nut*, welke in den laatsten tijd de algemeene belangstelling hebben gaande gemaakt, behoort ook de verpleging der krankzinnigen in de gestichten, welke van staatswege tot hunne verwijdering uit de maatschappij zijn daargesteld, en door die belangstelling is men er in geslaagd, om in korten tijd zulke groote verbeteringen in de openbare krankzinnigenverpleging aan te brengen, dat er geene vergelijking tusschen het vroegere lot der krankzinnigen en de behandeling, welke zij tegenwoordig ondergaan, te maken is. Maar daarom is zij, even als alle menschelijke zaken, geenszins vrij van gebreken; integendeel is het aantal der moeijelijkheden en bezwaren, met welke de geneesheer te kampen heeft, aan wien de zorg voor de krankzinnigen in een openbaar gesticht toevertrouwd is, niet gering, en groot is nog de schaduwzijde, welke

zijn in vele opzigten zoo schoone en edele werkkring aanbiedt. Tot die schaduwzijde behoort ook de omstandigheid, dat men hen, die van hunne krankzinnigheid genezen zijn, na een korter of langer verblijf in de maatschappij, niet zelden weder in hunne vorige kwaal ziet vervallen, en als krankzinnig onder zijne behandeling terugkeeren. Ontmoedigend als deze omstandigheid is voor den geneesheer, die hen verzorgde, heeft zij daarenboven een onmiskenbaar nadeel op hunnen maatschappelijken toestand, en is wèl in staat de vooroordeelen te ondersteunen, welke aan de menschlievende beginselen kleven, die onze tijd bij de openbare krankzinnigenverpleging op den voorgrond heeft gesteld. Daarom is het allezins der moeite waardig, deze noodlottige omstandigheid zoo veel mogelijk tegen te gaan, en ik geloof geheel en al in den geest dezer maatschappij te handelen, wanneer ik haar tot onderwerp dezer spreekbeurt neem, en dienvolgens spreken zal *over den terugkeer der krankzinnigheid en de middelen om denzelven te verhoeden.* Daarbij zal ik in de eerste plaats trachten de veelvuldigheid van dien terugkeer, welke mij in officiëele briefwisseling is betwist, aan te toonen; vervolgens deszelfs oorzaken behandelen, en onderzoeken, wie het meest aan denzelven onderhevig zijn; daarna de middelen vermelden, welke in andere landen zijn gebezigd, om denzelven te voorkomen, om daaruit af te leiden, welke in ons vaderland dienstig konden zijn.

I. De bewustheid der nadeelen, die uit de daadzaak, van welke ik bij deze beschouwing uitga,

voor de openbare krankzinnigenverpleging moeten voortvloeijen, heeft zeer verschillende uitwerkselen gehad; want, terwijl sommigen haar als zoodanig aannamen, werd zij door anderen kortweg ontkend, en de terugkeer der krankzinnigheid voor zeldzaamheid verklaard, terwijl anderen, deszelfs veelvuldigheid uit eigene ondervinding maar al te zeer kennende, haar zochten te bewimpelen, en den uitweg vonden, dat alle terugkeer niet als wederinstorting kan aangemerkt worden, maar er vele gevallen voorkomen, in welke slechts herhaling plaats vindt, of eene geheel nieuwe krankzinnigheid ontstaan is. » Wanneer men" zegt BURROWS (1) » iederen terugkeer van deze ziekte voor eene wederinstorting houden wil, dan zullen wederinstortingen niet zeldzaam zijn; maar geven wij aan iedere uitdrukking hare eigene beteekenis, en nemen wij ook datgene in acht, wat bij andere ziekten waargenomen wordt, dan moeten wij er uit afleiden, dat eene wederinstorting betrekkelijk zeldzamer is, dan men algemeen gelooft," en NASSE (2) zegt: » opdat men den geneesheer niet te laste legge, dat eene nieuwe krankzinnigheid van den herstelde eene wederinstorting zij, welke uit de gebrekkige behandeling gedurende het tijdperk der beterschap is voortgevloeid, moet men voornamelijk in acht nemen, of de op nieuw ziek gewordene reeds vrij was van de ongesteldheid, welke aan het tijdperk der beter-

---

(1) *Commentare über die Ursachen, Gestaltungen, Symptome und moralische wie medicinische Behandlung des Wahnsinns; aus dem Englischen;* Weimar, 1831. S. 625.

(2) *Die Behandlung der Gemüthskranken und Irren durch Nichtärzte; Bonn,* 1844, S. 64.

schap eigen is. Slechts die ziekte, welke in den tijd der beterschap terugkeert, is eene wederinstorting (*recidive*), die welke zich na het herstel ontwikkelt, eene herhaling der wel is waar vroeger bestaan hebbende, maar toen geheel genezene ziekte." Aan die ongesteldheid gedurende het tijdperk der genezing onderscheidt ook BURROWS (1) de wederinstorting van den terugkeer der krankzinnigheid, en zegt dienaangaande; » het is onmogelijk, met zekerheid den tijd te bepalen, wanneer de genezing als voleindigd kan aangemerkt worden. De meeste lijders hebben nog weken, ja, maanden lang na hun herstel onaangename gewaarwordingen of verwarring in het hoofd, en ik geloof als regel te kunnen stellen, dat, zoo lang er nog eenige ongesteldheid of ongewone gewaarwordingen in het denkorgaan voorhanden zijn, men het herstel niet volkomen kan noemen, noch aan deszelfs duurzaamheid het volle vertrouwen schenken. Wanneer echter die gewaarwordingen geheel ophouden, en alle verrigtingen wederom tot haren natuurlijken staat teruggekeerd zijn, dan kan het herstel volkomen worden genoemd, en iedere latere aanval van krankzinnigheid is, zoo als ook in andere ziekten, slechts eene herhaling, maar geene wederinstorting." De geldigheid dezer onderscheiding kan niemand twijfelachtig zijn, want, even weinig als men van iemand, die, na gedurende eenige jaren vrij te zijn geweest van borstvlies-ontsteking bij voorbeeld, dezelve op nieuw krijgt, zeggen kan dat hij wederingestort is, even weinig kan men het van hem zeggen,

---

(1) *Commentare*, S. 626

die, na eenen vroegeren aanval van krankzinnigheid, gedurende een geruim tijdsverloop het vrije gebruik zijner verstandelijke vermogens genieten mogt. Echter neemt het niet weg, dat hij dan wederom krankzinnig is; en, moge het voor de wetenschap, moge het voor het gevoel van den arts niet onverschillig zijn, dat alle terugkeer der krankzinnigheid geene wederinstorting is, zoo betwijfel ik toch of de vrees voor herhaling eener ziekte, aan welke zoo vele vooroordeelen kleven, op den maatschappelijken toestand van hen, welke aan dezelve leden, minder schadelijk dan de vrees voor de wederinstorting werken zal. Daarom is misschien het regtstreeksch ontkennen van het veelvuldig terugkeeren der krankzinnigheid een beter middel om de vooroordeelen ten aanzien van diegenen, welke krankzinnig geweest zijn, tegen te gaan, en met BELHOMME (1) te zeggen: » Nu ja, er zijn krankzinnigen, die wederinstorten, zoo als er terugkeer van alle ziekten waargenomen wordt, voor welke men voorbeschiktheid heeft, en evenzeer als er zijn, die genezen en genezen blijven!" Jammer slechts, dat het statistisch onderzoek andere uitkomsten oplevert en leert, dat de krankzinnigheid veel gemakkelijker dan eenige andere ziekte terugkeert. In het gesticht te *Aversa* bij *Napels* werden van de 578, die hetzelve van 1814 tot 1823 hersteld verlieten, 92 in dienzelfden tijd op nieuw opgenomen, dat is ééne recidive op 6 genezingen (2). Volgens

---

(1) *Considérations sur l'appréciation de la folie, sa localisation et son traitement;* Paris, 1834, p. 6.

(2) E. KLOTZ, *de vesaniae prognosi;* Lipsiae, 1827, p. 5.

ESQUIROL (1) waren van de 2804 krankzinnige vrouwen der *Salpêtrière* voor eenen tweeden of derden aanval van krankzinnigheid daar ter plaatse: 292, hetgeen, wanneer men stelt, dat de helft geneeslijk was, éénc recidive op vijf genezingen zou uitmaken. Volgens een berigt van den heer DESPORTES aan den algemeenen raad der gast- en ziekenhuizen te *Parijs*, betreffende de uitkomsten der krankzinnigenbehandeling in de gestichten Bicêtre en Salpêtrière, werd gedurende de jaren 1822, 1823 en 1824 het vijfde gedeelte der genezenen op nieuw krankzinnig (2); in lateren tijd schijnt deze verhouding in de Salpêtrière niet gunstiger te zijn geworden, daar volgens de laatste opgaven (3) het middelgetal der jaarlijksche ontslagen ten gevolge van genezing er is: 271, dat der recidiven: 87, dat is éénc recidive op drie genezingen, terwijl van 1831—1839 in *Bicêtre* (4) 1458 genezen ontslagen werden en 399 recidiven voorkwamen, dat is iets meer dan éénc recidive op vier genezingen (5). Men zou eene verkeerde gevolgtrekking

---

(1) *Des maladies mentales considérées sous les rapports médical, hygiénique et médico-légal; Paris*, 1838, I, p. 99.

(2) *Dictionnaire de médecine et de chirurgie pratiques;* Duitsche vertaling, I, bl. 286.

(3) *Annales médico-psychologiques. Journal de l'anatomie, de la physiologie et de la pathologie du système nerveux, par* BAILLARGER, CERISE *et* LONGET; Paris, I, 1843, p. 515.

(4) H. AUBANEL et A. M. THORE, *recherches statistiques sur l'aliénation mentale faites à l'hospice de Bicêtre;* Paris, 1841, p. 25.

(5) Na het voorlezen dezer verhandeling heb ik in de *annales médico-psychologiques* (Janvier, 1846, p. 136) uit Fransche krankzinnigenhuizen nog de volgende berigten gevonden: in het gesticht van *Rouaan* werden van 1836—1843, 795 mannen en

maken, wanneer men uit de vermeerderde verhouding der gevallen van terugkeer tot achteruitgang in de behandeling wilde besluiten; veel meer schijnt zij mij toe eene uitkomst te zijn van de meer doelmatige inrigting der krankzinnigenhuizen en van het verdwijnen der vooroordeelen tegen dezelve, ten gevolge waarvan de verzorgers en betrekkingen der krankzinnigen er gemakkelijk toe overgaan om hunne ongelukkigen terug te zenden naar de gestichten, van welke zij de verplegingswijze door die ongelukkigen zelven hoogelijk hoorden roemen. — In *Engeland* is de verhouding der recidiven tot de genezingen vooral niet gunstiger, want, daargelaten de opgaven van vroegeren tijd, volgens welke in het gesticht Bethlem van 1772—1787 934 krank-

---

745 vrouwen opgenomen, en kwamen 116 recidiven bij mannen en 148 bij vrouwen voor. Het getal der genezingen gedurende dat tijdperk wordt niet opgegeven, maar van 1833—1843 bedroeg hetzelve 819 bij 1978 opgenomenen, dat is genoegzaam 41 op 100, terwijl de betrekking der recidiven tot de opnemingen in genoemd tijdsverloop is 18 op 100, zoodat iets minder dan de helft der genezenen op nieuw krankzinnig werd. In de vijfde afdeeling der Salpêtrière, in welke niet slechts versche gevallen van krankzinnigheid maar ook idioten en epilepticae aangenomen worden, was de verhouding der recidiven tot de opnemingen van 1840—1845 als 1: 6,16, en volgens de berigtgevers moet die verhouding waarschijnlijk nog hooger gesteld worden, daar er wel eenige recidiven kunnen bestaan, welke men bij de opneming niet heeft kunnen aanteekenen. Daar het betrekkelijk getal der genezingen niet opgegeven wordt, is het onmogelijk de verhouding der recidiven tot de genezingen uit deze opgave af te leiden, uit hoofde van de idioten en epilepticae, welke mede onder de opgenomenen begrepen zijn; deze omstandigheid echter in aanmerking genomen zijnde, zal die verhouding niet aanmerkelijk verschillen van die, welke uit het gesticht van *Rouaan* opgegeven wordt.

zinnigen genazen en 533 weder ingestort zijn (1), terwijl er onder de 389, welke in de jaren 1796 en 1797 in hetzelfde gesticht opgenomen werden, 53 waren, die reeds vroeger in hetzelve waren behandeld en het genezen verlaten hadden (2), zoo vinden wij dat in het jaar 1826 in het gesticht te *Wakefield* van 122 opgenomene krankzinnigen, 26 reeds vroeger aanvallen van krankzinnigheid hadden gehad (3), waaruit, wanneer men stelt, dat de verhouding der genezingen tot de opnemingen is als 1 : 2,5, de gunstigste verhouding, welke men aannemen kan, voortvloeit, dat meer dan de helft der genezenen op nieuw krankzinnig geworden is. Eenigzins gunstiger is de verhouding in eene door PRICHARD (4) medegedeelde opgave, volgens welke onder 546 opgenomenen 68 recidiven voorkwamen, hetgeen naar den zoo even aangenomenen maatstaf éénе recidive op drie genezingen geeft; evenwel schijnt deze opgave onvolledig te zijn, hetgeen reeds daaruit blijkt, dat er onder de 68 recidiven 49 mannen en 19 vrouwen opgeteekend staan, terwijl het, zoo als wij in den loop onzer beschouwing zullen zien, eene zaak van bekendheid is, dat vrouwen veel meer dan mannen aan terugkeer der krankzinnigheid blootstaan. Naar luid van het voor korten tijd in het licht verschenen statistisch berigt van het krankzinnigenhuis der Kwakers te

(1) F. E. FODÉRÉ, *traité du délire, appliqué à la médecine, à la morale et à la législation;* Paris, 1817, I, p. 586.

(2) KLOTZ, *d. ves. progn.*, bl. 6.

(3) BURROWS, *Commentare*, bl. 635.

(4) J. B. FRIEDREICH, *Handbuch der allgemeinen Pathologie der psychischen Krankheiten;* Erlangen, 1839, S. 484.

York (1) kan men de vatbaarheid voor terugkeer der krankzinnigheid na de genezing van den eersten aanval op niet minder dan de helft rekenen, of op éénen onder twee hersteld ontslagenen, en volgens eene nadere berekening van den heer JULIUS te *Berlijn*, is in het genoemde krankzinnigenhuis te *York* de verhouding der recidiven en wederinstortingen der krankzinnigheid na de genezing van den eersten aanval op 656 van de 1000, dat is op twee recidiven onder drie genezingen tè schatten (2). — De berigten, welke mij van de Duitsche krankzinnigengestichten bekend zijn, luiden veel gunstiger, en juist daarom hecht ik geen onbepaald vertrouwen aan derzelver volledigheid; volgens een berigt van HORN zijn er van het jaar 1807—1818, 811 genezen uit de charité ontslagen en van die allen slechts 74 uithoofde van wederinstorting in hunne kwaal op nieuw in dat gesticht opgenomen (3), hetgeen dus niet meer dan ééne recidive op elf genezingen uitmaakt, eene uitkomst, welke alleen in het Utrechtsche krankzinnigenhuis geëvenaard wordt, alwaar, volgens eene bijzondere mededeeling, van den 1sten Januarij 1832 tot den 1sten Januarij 1843, 193 hersteld ontslagen werden, van welke slechts 19 uithoofde van terugkeer der krankzinnigheid op

(1) N. H. JULIUS, *Beitrage zur britischen Irrenheilkunde*; Berlin, 1844, S. 246.

(2) Ik lees in het onlangs uitgekomene werk van W. GRIESINGER (*die Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten, für Aerzte und Studirende dargestellt*; Stuttgart, 1845, S. 340), dat er volgens de berekening van FARR onder 5846 in de Engelsche graafschapsgestichten genezenen 1200 recidiven waren voorgekomen.

(3) KLOTZ, *d. ves. progn.* bl. 5.

nieuw in hetzelve werden opgenomen, hetgeen dus niet meer dan éène recidive onder 10 genezingen oplevert. Ik geloof deze gunstige verhouding aan de eigendommelijke omstandigheden van dat gesticht te moeten toeschrijven, daar er, zoo als men weet, weinige krankzinnigen uit de lagere standen der maatschappij, maar vele gegoeden en rijken worden verpleegd; zeker is het ten minste dat in alle gestichten van ons Vaderland die verhouding niet zoo gunstig waargenomen wordt: in het hier ter stede gevestigd krankzinnigenhuis waren namelijk van de 159 opgenomenen (van de idioten en van hen, die aan vallende ziekte lijden, maak ik natuurlijkerwijze geene melding) 24 te voren reeds ééns, twee of meermalen krankzinnig geweest, en van de 31, die het hersteld verlieten, zijn thans reeds 5 krankzinnig teruggekeerd. — Van de overige gestichten in *Duitschland* zijn mij geene statistische opgaven bekend, welke licht kunnen verspreiden over de verhouding der recidiven tot de genezingen; slechts lees ik in eene verhandeling van D[r]. KLOTZ (1), dat hij uit de ondervinding in het krankzinnigenhuis op den *Sonnenstein* meent te moeten afleiden, dat van hen, die van eenen eersten aanval van krankzinnigheid genezen zijn, over het algemeen een vijfde, en van hen, die van eenen tweeden aanval zijn genezen, een derde gedeelte op nieuw in krankzinnigheid vervalt, en JACOBI (2) rekent op 100 genezingen nagenoeg 25 recidiven. Ook de

(1) *De vesaniae prognosi*, p. 5.

(2) *Die Hauptformen der Seelenstörungen in ihren Beziehungen zur Heilkunde nach der Beobachtung geschildert*; Leipzig, 1844, S. 820.

andere Duitsche krankzinnigenartsen, ofschoon zij niet in statistische bijzonderheden treden, erkennen als uit éénen mond de veelvuldigheid van den terugkeer der krankzinnigheid, zoo bij voorbeeld DAMEROW (1), FRIEDREICH (2), NASSE (3), BERGMANN (4), ROLLER (5), BLUMROEDER (6), ZELLER (7), allen mannen (8), die aan het hoofd van groote krankzinnigenhuizen staan, of zich door hunne werken over krankzinnigen en krankzinnigheid hebben bekend gemaakt, en FLEMMING, de beroemde geneesheer en bestuurder van het gesticht *Sachsenberg* bij *Schwerin* in *Meklenburg* heeft eene bijzondere verhandeling (9) over de oorzaken van den veelvuldigen terugkeer der krankzinnigheid geschreven, welke hij eindigt met deze woorden: » nergens dreigen eenen scheepsman, wanneer hij na den storm zijn vaartuig in de haven heeft hersteld, zoo vele klippen, als den van krankzinnigheid genezenen, die tot het maatschappelijk leven terugkeert.''

---

(1) *Allgemeine Zeitschrift für Psychiatrie und psychisch-gerichtliche Medicin, unter der Redaction von* DAMEROW, FLEMMING *und* ROLLER; Berlin, I, 1844, S. VIII.

(2) *Allg. Pathol. d. ps. Krankh.* S. 475.

(3) *Die Behandlung durch Nichtärzte;* S. 65.

(4) *Zeitschrift für Psychiatrie;* I, S. 197.

(5) *Zeitschrift für Psychiatrie;* I, S. 227.

(6) *Ueber das Irreseyn;* Leipzig, 1836, S. 258.

(7) *Zeitschrift für Psychiatrie;* I, S. 17.

(8) Men kan onder anderen nog noemen Dr. GRIESINGER, die in zijn reeds aangehaald werk (bl. 340) aanneemt, dat ongeveer een vierde gedeelte van hen, die van krankzinnigheid genezen zijn, wederom krankzinnig wordt.

(9) *Zeitschrift für die Beurtheilung und Heilung der krankhaften Seelenzustände, herausgegeben von* M. JACOBI *und* F. NASSE; Berlin, 1838, S. 570.

II. De veelvuldige (1) terugkeer der krankzinnigheid is derhalve daadzaak, en wij moeten haar als daadzaak aannemen! Maar moeten wij er ons door laten overstelpen? Moeten wij met het gros des volks de geneeslijkheid der krankzinnigen voor een droombeeld, hunne genezing voor eene onverschillige zaak houden, omdat zij zoo gemakkelijk wederinstorten, of uit angst daarvoor met den Gendschen Hoogleeraar GUISLAIN (2), ook hun die krankzinnig waren, den terugkeer tot het huisselijk leven, het genot der vrijheid en der zamenleving ontzeggen? Of wèl: onbekommerd blijven over den terugkeer der ziekte die hen dreigt, en ons vergenoegen met het overigens zoo gemoedelijk en bemoedigend woord van ZELLER (3), den voortreffelij-

---

(1) Met volkomene zekerheid zal men die veelvuldigheid wel nooit in getallen kunnen uitdrukken, want, daarlatende de verschillende omstandigheden, in welke de plegelingen van verschillende gestichten bij hunne genezing terugkeeren, zoo gebeurt het niet zelden, dat zij bij eenen nieuwen aanval van krankzinnigheid of naar een ander gesticht dan waar zij eene vorige keer werden behandeld, gezonden worden, of op eene andere wijze worden verpleegd; niet zelden gebeurt het ook, dat zij in het begin van eenen tweeden aanval, vóór dat men hen in het gesticht kon doen opnemen, bezwijken; terwijl aan den anderen kant de terugkeer niet zelden reeds vóór het voorgenomen ontslag uit het gesticht plaats vindt; ik geloof echter niet ver van de waarheid verwijderd te zijn, wanneer ik stel, dat onder de gewone omstandigheden nagenoeg een derde deel der van krankzinnigheid genezenen wederom krankzinnig wordt.

(2) *Abhandlung über die Phrenopathien*, u. s. w.; *aus dem Französischen von* Dr. WUNDERLICH; *Stuttgart* und *Leipzig*, 1838, S. 322.

(3) *Zeitschrift für Psychiatrie;* I, S. 17.

ken geneesheer van *Winnenthal*, wanneer hij zegt: » Ziet, voor het korte menschenleven zijn heldere verstandige tusschenruimten van maanden en jaren eene aanwinst, die niet te versmaden is, en, is het mogelijk, dan is het evenzeer der moeite waardig haar den zieke te verschaffen, als men zich gelukkig rekenen zou, eenen onherstelbaren blinde het gezigt terug te kunnen geven?" Voorzeker neen! De menschenvriend blijft niet te halver wege staan, waar 't het welzijn zijner natuurgenooten geldt; niet hem zijn de bezwaren, maar hij is hun meester, en de veelvuldige terugkeer der krankzinnigheid, wel verre van hem te ontmoedigen in zijne pogingen, om de ongelukkigen, die er aan lijden, aan zich zelven, aan de vrijheid, aan de maatschappij weder te geven, wekt hem op, om, zoo het geschieden kan, nog krachtiger middelen te gebruiken ter bevestiging van hun herstel, — hij ziet er een middel te meer in, om in het weldoen van hen, die God nevens hem stelde, gehoorzaam te zijn aan de verhevenste les van den Goddelijken meester! En hier is hem de weg, die daartoe leidt, als van zelf aangewezen; want aller ervaring heeft het reeds voor dertig jaren door ESQUIROL (1) uitgesprokene woord bekrachtigd: » bedenkt dat bijna alle wederinstortingen der krankzinnigheid voorzien zijn, en veeltijds hadden kunnen verhoed worden." Welke boeken men opslaat, die over krankzinnigheid en krankzinnigenstatistiek handelen, alle, die het zoo belangrijk hoofdstuk van den terugkeer der krankzinnigheid niet overslaan of vergeten, bevesti-

(1) *Malad. ment.*, I, p. 100.

gen als uit éénen mond de uitspraak van ESQUIROL, en nog voor weinige maanden getuigde BERGMANN (1) van de recidiven, welke hem waren voorgekomen, dat dezelve gewis zouden verhoed zijn geweest, wanneer de genezenen zelven of hunne betrekkingen de doelmatige voorbehoedmiddelen niet hadden vergeten of veronachtzaamd. En dat dit zoo is, dat het moet wezen, ligt geheel en al in den aard der zaak; krankzinnigheid toch is eene ziekte, dat is eene buiten de grenzen der gezondheid liggende verandering van een zeker gedeelte des ligchaams; maar in het ligchaam dat gezond is, ontstaat die verandering uit zich zelve niet; daartoe is voorbeschiktheid en aanleidende oorzaak noodig; het is er mede gelegen, mijne heeren, als met den bouwvalligen muur, die omver waait (2); zonder den wind had de muur zijnen stand misschien nog jaren lang behouden, en eveneens is het te denken, dat hij magteloos zou zijn geweest bij eenen niet bouwvalligen muur; de bouwvalligheid is de voorbeschiktheid, de wind de aanleidende oorzaak van den val. Zoo ook moet het ligchaam, om door eene ziekte te worden aangetast, voorbeschiktheid voor dezelve bezitten, anders is geene aanleidende oorzaak in staat haar in hetzelve voort te brengen, en omgekeerd, breekt zij bij volkomene voorbeschiktheid zonder aanleidende oorzaak niet uit. Heeft zich nu eene ziekte, de krankzinnigheid bij voorbeeld, ten gevolge van het zamenkomen van voorbeschiktheid

---

(1) *Zeitschrift für Psychiatrie;* I, S. 197.

(2) Vergelijk mijn *woord aan niet-geneeskundigen over krankzinnigheid en krankzinnigenbehandeling; Rotterdam*, 1846, bl. 60.

en aanleidende oorzaak gevormd en eene gunstige zamenloop van omstandigheden de genezing doen ontstaan, dan zal het echter niet altijd mogelijk zijn, den aanleg voor die ziekte weg te nemen, ja zelfs heeft de ondervinding geleerd, dat bij plaatselijke aandoeningen, waartoe ook de meeste krankzinnigheid behoort, die aanleg eer toeneemt dan vermindert; wanneer men hier derhalve de aanleidende oorzaak niet weet af te weren, moet het noodzakelijk gevolg wederinstorting zijn, maar deze kan, ofschoon de voorbeschiktheid blijft voortduren, voorgekomen worden, wanneer de lijders zich voor de aanleidende oorzaken in acht nemen. Dikwijls, ik beken het, vermogen zij dit niet, en onder de oorzaken der krankzinnigheid zijn er, welke het den ongelukkige onmogelijk is te ontwijken, of, wanneer zij dáár zijn, zegevierend te bestrijden. Zoodanig is de armoede, welke als oorzaak der krankzinnigheid zeer gewoon is; — sluit, wanneer gij kunt, uwe woning voor die vreesselijke bezoekster; verzet u tegen haren invloed wanneer gij het vermoogt, en ontwijk de bloedige slagen van hare hand! Te vergeefs worstelt gij tegen den honger, te vergeefs bedekt gij uwe naaktheid met een rein gemoed, te vergeefs strijdt gij tegen de wanhoop met de verwachting van eene betere toekomst, — en, wanneer zij u van die zijden ontastbaar vindt, dan zal zij andere plaatsen vinden, die hare kracht niet wederstaan, want, der hydra gelijk, heeft zij duizende armen, van welke één ligt het gevoelige deel treffen zal, dat de kiem des doods kan ontvangen! Immers het is niet alleen de ondermijning der ligchaamskrachten, die den geest zijne veêrkracht,

zijn leven beneemt, niet alleen het ondoelmatig voedsel, dat het bloed met zelfstandigheden bezwangert, welke aan de voeding van het denkorgaan inbreuk doen, niet alleen het gemis van ligchaamsrust, die afgeperst en opgeofferd wordt voor een schamel stuk broods, en waardoor de hersenen in dien staat van opgewektheid geraken, die zich als waanzinnigheid openbaart, niet alleen is het de strijd des levens tegen de ligchamelijke ellende, door welke de armoede tot krankzinnigheid voert, — dieper grijpt zij in het menschelijk bestaan door duizende zedelijke invloeden, welke feller treffen dan ligchamelijk lijden kan doen! Of meent gij dat de kennis van goed en kwaad niet ook ligt in den boezem van hen, die daar zwoegen in het slijk der wereld? dat het meisje, hetwelk weifelt tusschen eene eerlijke armoede en een leven dat lust en gerustheid belooft, niet eenen magtigen strijd te strijden heeft, om tusschen ellende en schande te kiezen? Komt in de krankzinnigenhuizen, en gij zult er de slagtoffers van dit gevolg der armoede aantreffen, zoowel als dezulken, die, omdat zij de schande kozen, krankzinnig werden; komt in de krankzinnigenhuizen, en gij vindt er slagtoffers van de verschillende uitwerkselen der armoede: hier den vader, die uit wanhoop krankzinnig werd van niet te kunnen voorzien in de behoeften van hen, wier lot aan het zijne was gebonden; — daar de moeder van welker kinderen het jeugdig leven niet was bestand geweest tegen den druk van kommer en ontbering; — ginds het slagtoffer van dat ander verschrikkelijk gevolg der armoede, dat in bedwelming van den geest vergetelheid zoekt voor hare

nijpende slagen; want meer, veel meer dan men weet en denken zou, is dronkenschap oorzaak van krankzinnigheid, doch niet bij hem, die er zich schuldig aan maakt, maar bij degenen, die gebrek lijden, omdat hij, die hen verzorgen, die hen steunen en schragen moest, hen in eenen poel van jammer en ellende dompelt, uit welken zij zich zelven niet verheffen kunnen. Ook zonder armoede brengen huisselijk leed en gebrek aan inwendige overeenstemming menigmalen de vreesselijke ziekte voort, welke het onderwerp van onze beschouwing uitmaakt, nu eens door den aanhoudenden invloed van de pijnigende gewaarwording, welke er in gelegen moet zijn, slechts onrust te vinden, waar men met regt vrede en geluk verwachten kan, of door het veelvuldig terugkeeren van toorn of vrees, en somwijlen daardoor dat de diep ter neder gedrukte zich in de armen werpt der godsdienst, welke hij slechts gebrekkig verstaat, en van welker troostgronden hij eene geheel verkeerde toepassing maakt op zich zelven en op zijn lot; vreemd schijnende tegenspraak! Zij, die voor het verontrust gemoed zulke hartelijke, zulke krachtige middelen van troost bezit, zij, de heilige leidster door het leven, die den mensch verheft tot het eeuwige wezen, dat overal is, de godsdienst zal oorzaak zijn van den verschrikkelijken val, welke hem het menschelijke van zijn aanwezen beneemt! En toch is het waar: onder de gelegenheidsoorzaken der krankzinnigheid neemt godsdienst eene der eerste plaatsen in; maar begrijpt mij wel, niet de godsdienst, die verlicht en reinigt, die in blijmoedige liefde het hart verheft tot zijnen God,

niet de ware godsdienst is het, welke de kiem der krankzinnigheid ontwikkelt; maar de godsdienst, die slechts wraak en straf ademt, die uitwendige vormen voor troostmiddelen geeft aan het kranke gemoed, die den geest bezig houdt met mythen en fabels, en hem voor alle bijgeloof opent, die godsdienst is het, welker uitwerkselen zich onder verschillende vormen in de krankzinnigenhuizen vertoonen. Even als kwalijk begrepene godsdienst kan ook vaderlandsliefde, verkeerd gevoeld, krankzinnig maken; of zij echter in ons vaderland vele slagtoffers maakt, betwijfel ik, en ook is het alleen van hooren zeggen, dat ik weet, dat krankzinnigheid uit te hoog gespannene vaderlandsliefde kan ontstaan; maar het ligt in den aard der zaak dat staatkundige geestdrijverij, evenzeer als godsdienstige, tot krankzinnigheid leiden kan, en ESQUIROL (1) getuigt, dat hij de geheele geschiedenis der omwenteling, van af de inneming der Bastille tot op NAPOLEONS terugkeer van *Elba* zou kunnen geven in de geschiedenis van eenige krankzinnigen, welker waanzin zich hechtte aan de verschillende gebeurtenissen, welke dat rijke tijdperk der Fransche geschiedenis hebben gekenmerkt. In eene latere uitgave van zijn werk zegt hij die vergelijkende geschiedenis tot op onzen tijd te kunnen vervolgen: een ambtenaar geloofde beschuldigd te zijn van de poging tot moord van FIESCHI, en twee jonge lieden verkeerden in den waan medepligtigen van ALIBAUD te zijn. Ik zou misschien in staat wezen de geschiedenis der Nederlandsche Kerk in de laat-

---

(1) *Mal. ment.*, I. p 54.

ste jaren zamen te stellen uit de geloofsbegrippen, welke eenige krankzinnigen, die ik gadegeslagen heb, tot krankzinnigheid hebben gevoerd. —

En al die oorzaken, welke wij opsomden, zoudt gij denken, M. H.! dat het mogelijk ware dezelve onder de gewone omstandigheden te ontwijken? Begint dan met de armoede te verjagen uit de woningen der behoeftigen, — zegt dan den dronkaard, dat hij zijn gezin niet in het ongeluk storte, verdrijft dan alle huisselijke oneenigheid, en geeft aan alle bekrompene geesten ruimte voor meer verhevene en reine godsdienstige bespiegelingen! En hoe vele oorzaken zijn er buiten deze, tegen welke de ongelukkige, die krankzinnig worden zal, zich niet kan verdedigen en die, eer hij het weet, het zaad der ziekte tot rijpheid hebben gebragt? Denkt slechts aan de liefde, aan de wisselingen van het lot, aan tegenheden in het leven, het verlies van dierbare betrekkingen, — en gij ziet terstond de rij der oorzaken vergrooten, tegen welke het onmogelijk is zich altijd te wapenen. Veelmalen echter zijn de aanleidende oorzaken der krankzinnigheid te vermijden, bij voorbeeld het misbruik van geest- en ligchaamskrachten, het lezen van boeken, welke den geest eene verkeerde rigting geven, de verbeelding te zeer tot éénen kring van voorstellingen bepalen, haar opwekken of overspannen, het overmatig genot van geestrijke dranken, en andere buitensporigheden; en daarenboven bezit de mensch in zich zelven een innig gevoel voor het ware en goede, iets dat men hooger instinkt zou kunnen noemen, en ook genoemd heeft, en waarmede hem het meesterschap geschonken is over alles wat in

de sferen van het gevoel de maat te buiten gaat, en nadeelig op zijn menschelijk bestaan inwerken kan; daarin bezit hij dus ook het middel om de kracht van een groot deel der oorzaken, welke wij leerden kennen, te fnuiken en te verijdelen! En hoe veel meer moet dit derhalve bij hen het geval zijn, die reeds te voren krankzinnig waren, die dus bij eigene ondervinding weten, dat de kiem der krankzinnigheid in hen ligt, en de aanleidende oorzaken kennen, door welke zij te voren in hunne verstandelijke vermogens werden gekrenkt, hoe veel gemakkelijker moet het hun zijn, de oorzaken te ontvlieden, welke hen op nieuw krankzinnig konden maken? Zoo zou men meenen; maar ook hier, kunt gij het gelooven? ook hier vinden wij den geest wel gewillig, maar het vleesch, helaas, zwak! De nalatigheid van hen, die krankzinnig waren, in het vermijden der aanleidende oorzaken, welke hen in dien toestand bragten, is inderdaad opmerkenswaardig; sommigen worden, naar het schijnt, naar dezelve heengetrokken als naar de verbodene vrucht, en schijnen de krankzinnigenhuizen slechts te verlaten, om hunne begeerlijkheden en lusten op nieuw te kunnen botvieren en zich aan de verleiding te gaan blootstellen, welke zij gedurende hunne nog ongeschondene gezondheid niet konden weêrstaan. Deze rampzaligen! Men moet hen beklagen, en, waar men kan, hun de hand nemen, om hen terug te voeren op den weg der wijsheid; doch deze zijn het niet, die onze oplettendheid het meest verdienen, maar zij, die na hunne genezing in de omstandigheden *moeten* terugkeeren, welker invloed eene vorige maal den sluimerenden aanleg in ziekte had

verkeerd. — Laat ons zien, welke middelen hier dienstig kunnen zijn; vooraf echter willen wij ons kortelijk bezig houden met de vraag, wie het meest aan het gevaar zijn blootgesteld, om, zonder hun toedoen, op nieuw in krankzinnigheid te vervallen?

Reeds ESQUIROL (1) heeft opgemerkt, dat wederinstortingen bij rijke menschen zeldzamer zijn; waarschijnlijk omdat de rijken meer middelen en meer wil bezitten, om de oorzaken van den terugkeer te vermijden, terwijl de ontbering en de onverschilligheid der armen hen aan de volle werking van die oorzaken blootstellen. Geheel overeenkomstig hiermede zegt BURROWS (2): » de armere klassen zijn meer aan wederinstorting blootgesteld dan de rijke: de redenen hiervan liggen klaar aan den dag, want de eersten keeren uit het krankzinnigenhuis onmiddellijk weder in hunne ellende, en ondervinden er waarschijnlijk op nieuw de aanleidende oorzaken hunner zielskrenking, terwijl de laatstgenoemden daarentegen alle wenschelijke overgangen kunnen doorloopen, vóór dat zij aan den eigenen haard terugkeeren, en, wanneer de tijd eindelijk aangebroken is, dat zij huiswaarts kunnen keeren, dan hebben zij meer gelegenheid, om zich in omstandigheden te plaatsen, die onaangename herinneringen kunnen verstrooijen, de ziel troosten, en hun het vooruitzigt op eene gelukkige toekomst kunnen verschaffen!" Wat de armen betreft, daaromtrent verdient nog de opmerking van ELLIS (3) te worden herdacht: » wanneer een arme krankzinnige lan-

(1) *Mal. ment.*, I. p. 99.
(2) *Commentare*, u. s. w., S. 629.
(3) *Traité de l'aliénation mentale; traduit de l'anglais par*

gen tijd in een gesticht heeft doorgebragt, en er, vrij van zorg en kommer, aan zijne dagelijksche behoeften kon voldoen, is het, wanneer hij wederom gezond is geworden, zeer moeijelijk hem tot de maatschappij terug te doen keeren, en zijn bestaan geheel afhankelijk te laten van zijne eigene krachten, zonder te gelijkertijd eenen voor zijne verzwakte hersenen en zenuwen te sterken angst te doen geboren worden." » En het is maar al te waar" zegt FALRET (1) » dat die ongelukkigen, nog wankelend van geest en met eene ongewone of verzwakte gevoeligheid behebt, wanneer zij zonder voorbereidenden overgang van eenen staat van afhankelijkheid tot eene volkomene vrijheid overgaan, zich in de meeste gevallen blootgesteld zullen vinden aan de vreesselijkste ellende en aan al de oorzaken, welke hunne krankzinnigheid hebben voortgebragt. Welnu, wij vragen het, hoe zullen deze menschen weêrstand kunnen bieden aan de hevigheid van haren invloed, hoe zullen zij er weêrstand aan kunnen bieden in eene maatschappij, die geen vertrouwen stelt in de genezing der krankzinnigen, of ten minste gelooft, dat zij onvolkomen en dat de wederinstorting op handen is, die hunne tegenwoordigheid ducht en hun hare ondersteuning weigert? Tot overmaat van ongeluk voegt zich in de huisgezinnen zelven der genezenen bij al dat wantrouwen, bij al die vrees nog plaagzucht en somwijlen hevige haat ten gevolge der veranderingen van inborst, welke zij gedurende de verschillende tijdperken hunner

TH. ARCHAMBAULT, *enrichi de notes par* M. ESQUIROL; *Paris*, 1840, p. 344.

(1) *Annales médico-psychologiques*; I, p. 516.

ziekte hebben aan den dag gelegd, als of dit gevolg der krankzinnigheid niet de toegevendheid des gezins verdiende, in plaats van deszelfs afkeer te verwekken.''

Het zijn dus de behoeftigen, welke voornamelijk aan terugkeer der krankzinnigheid blootgesteld zijn, en deze omstandigheid verklaart, hoe de geneesheeren van gestichten, in welke uitsluitend of grootendeels krankzinnigen uit de hoogere standen worden verpleegd, kunnen verklaren, dat wederinstorting in krankzinnigheid niet zeer dikwijls voorkomt.

Wij hebben in de gevolgen der armoede menige oorzaak van krankzinnigheid leeren kennen, en vraagt men nu, wie dezelve het meest en het diepst ondervinden, dan is het antwoord niet twijfelachtig, dat het de vrouwen zijn; » want, schroomvallig uit haren aard,'' zegt FALRET (1), » en door de ziekte nog schroomvalliger geworden, hebben zij voornamelijk behoefte aan opwekking en troost, en zij zijn het juist, die zich eenzaam vinden en verlaten door de menschen, welke haar voorheen te hulp kwamen, niet zelden zelfs worden zij op de onwaardigste wijze gekwetst in haar gevoel van vrouw en van moeder. Zonder verblijfplaats, zonder eenigen steun, vervallen zij tot onzedelijkheid of tot wanhoop, die haar tot zelfmoord vervoert, of eenen terugkeer der krankzinnigheid veroorzaakt, die niet zelden begint met diefstal, brandstichting of moord, zoo als de geneeskundige waarneming, en de jaarboeken des regts maar al te dikwerf getuigen.'' Deze zwarte schets van het lot der behoeftige vrou-

(1) *Annales médico-psychologiques;* I, p. 517.

wen, die van krankzinnigheid genezen zijn, komt mij geenszins overdreven voor, en voegt men er nu bij, dat, waar huisselijk leed of oneenigheid bestaan, de vrouwen dezelve dubbel, in hunne kinderen en in zich zelven, ondervinden, dan ligt het in den aard der zaak, dat er onder dezelfde omstandigheden, meer gevaar voor vrouwen dan voor mannen bestaat, om op nieuw krankzinnig te worden.

De rijken derhalve en de gegoeden kunnen over het algemeen aan zich zelven of hunne naastbestaanden worden overgelaten, en dit te meer, daar zij gewoonlijk bij hun verlaten der gestichten zeer naauwkeurig door de geneesheeren worden bekend gemaakt met den leefregel, dien zij te volgen, de schadelijkheden voor welke zij zich te wachten hebben, en de middelen van verstrooijing van welke zij zich kunnen bedienen, en zich niet behoeven te ontzien om bij ieder ongewoon voorval, den raad des geneesheers, dien zij vertrouwen, al is zijne woning ook ver van de hunne verwijderd, in te roepen; de armen daarentegen, het is waar, ontvangen evenzeer den niet minder welgemeenden raad van hunnen arts; maar beveel den behoeftigen arbeidsman dat hij zijne ligehaamskrachten niet te zeer inspannen en zijne nachten niet doorwake om de bete broods voor de zijnen te verdienen, verbied hem, die arbeid zoekt, en geenen arbeid bekomen kan, het gebrek toegang te verleenen tot zijne hut, verbied de ongelukkige moeder honger te lijden om den honger van haar kind te stillen....! Ach, wanneer hier geene hulp, geene liefdadige hulp tusschen beiden treedt, dan moet de

terugkeer der krankzinnigheid wel nabij zijn, — of er bestaat in des menschen lot geen verband tusschen oorzaak en gevolg! » En," om wederom met FALRET (1) te spreken, » ter voorkoming van al die ellende is een zekere weg geopend voor de liefdadigheid, de godsdienst en de wetenschap; men moet hun die krankzinnig waren, bij voortduring dezelfde zorg en oplettendheid bewijzen, welke hen in het krankzinnigenhuis omgaven. Men moet hen met hunne naastbestaanden verzoenen, en hunne woorden en daden beter doende begrijpen, trachten door hun verstand meer kracht te geven, en de oorzaken, die eene wederinstorting konden veroorzaken, verwijderd te houden, de vrees te verstrooijen, welke de maatschappij voor hen koestert."

III. Laat ons zien, van welke middelen men zich in den vreemde bediend heeft, om dit oogmerk te bereiken.

Volgens eene mededeeling in het werk van ELLIS (2), schijnt men zich in *Engeland* het eerst met het lot van hen, die krankzinnig geweest zijn, bezig te hebben gehouden. Men leest er namelijk: » vele armen zijn na hunne genezing zonder middelen van bestaan en de nood dwingt hen, om in de gasthuizen hun verblijf te houden tot dat zij werk kunnen krijgen: eene beproeving die hunne krachten te boven gaat. De menschlievendheid van HARRISON heeft veel toegebragt om in het westelijk gedeelte van *Yorkshire* het lot van deze ongelukkigen te verzachten. De Koningin ADELAIDE geeft

(1) *Annales médico-psychologiques;* I, p. 517.
(2) *Tr. de l'al. ment.* p. 344.

het voorbeeld van de weldadigheid, welker oogmerk is om in de dringendste behoeften te gemoet te komen van de zieken, die het gesticht *Hanwell* hersteld hebben verlaten. Hare Majesteit heeft er voor eene som van 100 ponden sterling toe bijgedragen en spoedig is dit fonds door andere inschrijvingen geklommen tot eene som van 1800 ponden sterling. Dit kapitaal is in de bank geplaatst en de buitengewone uitkeeringen hebben reeds dikwijls de middelen verschaft, om herstellenden te juister tijd te helpen, en naar alle waarschijnlijkheid eene wederinstorting te voorkomen door hen in staat te stellen, zich in gunstige omstandigheden te plaatsen." Dezelfde schrijver heeft het denkbeeld geopperd om voor hen, die van krankzinnigheid genezen zijn, een bijzonder gesticht op te rigten, in hetwelk zij zouden kunnen verblijven tot dat zij werk konden krijgen. Hij gelooft, dat een dergelijk gesticht, op kosten der gemeenten opgerigt, op den duur van geldelijk voordeel voor dezelve wezen zou. Reeds in 1818 heeft de beroemde LANGERMANN, van wien in *Duitschland* de ontwikkeling van de leer der krankzinnigheid is uitgegaan, van een zoodanig gesticht gesproken met de opmerking » dat dit denkbeeld, hoezeer nieuw en bij den heerschende slender nog nergens ten uitvoer gebragt, toch geheel en al op de behoeften der menschelijke maatschappij gegrondvest is (1)." De slender is blijven heerschen en tot nog toe is er in *Duitschland* nog geen zoodanig gesticht opgerigt; maar in 1829 vormde zich in het Hertogdom *Nassau* onder lei-

(1) *Zeitschrift für Psychiatrie;* I, S. VIII.

ding van den geheimraad VON LINDPAINTNER eene vereeniging ter ondersteuning van behoeftigen, die krankzinnig waren geweest (1), eene vereeniging welke in het overige *Duitschland* nog wel geene navolging gevonden heeft, maar welker doelmatigheid toch zoo algemeen erkend wordt, dat ROLLER (2), de beroemde geneesheer van het gesticht van *Achern*, niet aarzelt te verklaren: » dat eene soortgelijke inrigting aan vele landen nog *ontbreekt*, en dat in het Groothertogdom *Baden* de behoefte aan dezelve levendig wordt gevoeld;" en de geheimraad DAMEROW (3), die aan het hoofd van het krankzinnigenwezen in de Pruissische landen staat, zegt: » het ontstaan van zulke beschermingsvereenigingen kunnen wij, krankzinnigenartsen, slechts aanbevelen en bevorderen, voornamelijk wanneer dezelve hunne werkzaamheid ook op de burgerlijke en persoonlijke betrekkingen en op de eigendommen der krankzinnigen gedurende hun verblijf in de krankzinnigenhuizen uitstrekken, en, wanneer mannen van de regte gezindheid en vermogens zich aan het hoofd stellen, zullen zoodanige beschermingsvereenigingen ook bij ons het leven zien (4)." —

---

(1) *Zeitschrift für Psychiatrie*; I, S. 647.

(2) *Zeitschrift für Psychiatrie*; I, S. 227.

(3) *Zeitschrift für Psychiatrie*; I, S. VIII.

(4) Onder het afdrukken dezer bladen is mij het vierde stuk van den tweeden jaargang der *Zeitschrift für Psychiatrie*, bl. 744 in handen gekomen, in hetwelk de volgende mededeeling van ROLLER gelezen wordt, welke wij uit hoofde van de overeenstemming, welke er met onze wijze van zien doorstraalt, te belangrijk achten is, om haar hier niet woordelijk over te nemen: *Der Verein zur Beaufsichtigung und Unterstützung der aus dem Corrections-, Zucht- und Irrenhause entlassenen Individuen*

Geheel onafhankelijk van hetgeen er in *Engeland* en *Duitschland* te dezen aanzien geschiedt en gedacht is, werd in *Frankrijk* de hand aan het werk geslagen ter bereiking van hetzelfde doel. CAZAUVIEILH schijnt de eerste te zijn geweest, die in *Frankrijk* den wensch heeft geopperd, om op de van krankzinnigheid genezenen na hun ontslag uit de gestichten toe te zien: » ik wil niet ontveinzen," zegt hij (1), » dat eene smartelijke gedachte, die evenwel niet zonder hoop is, mij ernstig bezig

---

im Herzogthum Nassau hat über die letzten drei Jahre 1842—44 *einen gedruckten Rechenschaftsbericht abgelegt; derselbe ist sehr kurz, umfasst nur* 5½ *weit gedruckte Octavseiten und lässt manche Wünsche nach den bei solchen Unterstützungen gemachten eigenthümlichen Erfahrungen übrig, doch giebt er ein schönes Zeugniss von dieser edeln Wirksamkeit und fordert zur Nachahmung auf. In keinem andern deutschen Lande ist wohl so viel für diese wichtige Sache geschehen als in Nassau, aber freilich mehr im stillen als mit ruhmrednerischer Grossthuerei, daher der sonst wohlunterrichtete noch im vorigen Jahre, als er seine Beiträge zur britischen Irrenheilkunde herausgab, nichts davon erfahren hatte. Seit* 1829 *wurden in jenem Lande für* 81 *aus dem Irrenhaus Entlassene* 1348 *fl. rheinisch verwendet, für* 16 *Irre in den* 3 *letzten Jahren* 222 *fl. Die bedeutendste Summe floss den Correctionären zu: in den letzten* 3 *Jahren* 3200 *fl. Doch heisst es: » Am sichersten waren die Unterstützungen wohl angewendet, welche entlassene Irre enthielten. — Eine kleine Summe für einen solchen Menschen verwendet kann häufig ein Schutz vor dem Rückfalle in seine Krankheit werden." In* Russland, *in* England, *in* Frankreich *bestehen solche Vereine. Wir andern Deutschen wirden nicht zurückbleiben wollen. (Im Grossherzogthum* Baden *ist wenigstens ein kleiner Fond zu diesem Zwecke gebildet, welcher seine Beiträge aus dem Illenauer Opfergeld aus Geschenken vermöglicher Anverwandten erhält. Mit Geld allein ist aber die Sache freilich nicht abgemacht).*

(1) *Annales médico-psychologiques;* I, p. 343.

houdt; het is deze, dat, terwijl in sommige plaatsen, en voornamelijk te *Parijs*, de liefdadigheid der menschenvrienden zich levendig bezig houdt met het lot der misdadigers, en, na tot de verbetering van de zeden dezer ongelukkigen, de ontwikkeling van hun verstand, en de bevordering hunner gezondheid te hebben medegewerkt, hen na het verlaten der gevangenissen blijft voorthelpen, dat, zeg ik, terwijl dit geschiedt, de krankzinnigen, die de gestichten verlaten, zonder verblijfplaats en zonder bezigheid aan zich zelven worden overgelaten; en waarom zouden ook zij de hulpmiddelen niet vinden, welke de menschenliefde voor de misdadigers veil heeft? Dat diegenen dus, die het weldoen beminnen, zich beijveren om vereenigingen daar te stellen ter bescherming der ongelukkige krankzinnigen, welke door de ellende en de verachting waarmede zij zoo dikwerf te kampen hebben, op nieuw in krankzinnigheid storten." Op dezen wenk, die in een boek begraven lag, werd geen acht geslagen, maar in 1843 werd de zaak door Dr. RICHARD wederom opgevat, en deze las in de wetenschappelijke vereeniging, welke in dat jaar te *Straatsburg* plaats vond, een vertoog voor, dat tot het volgende voorstel leidde: » de vergadering te verzoeken, om bij het bestuur des lands aan te dringen op het oprigten van genootschappen, ter bescherming van behoeftigen, die van krankzinnigheid genezen zijn, in navolging van die, welke zich voor ontslagene misdadigers hebben gevormd (1)." Of het ten gevolge van dit voorstel geschied is,

(1) *Annales médico-psychologiques;* I, p. 343.

weet ik niet, maar zeker is het, dat weinige weken daarna door bemiddeling en onder leiding van den bekenden menschenvriend, den Hertog DE LA ROCHEFOUCAULD-LIANCOURT, te *Parijs* een genootschap was opgerigt met het doel om een wakend oog te houden over de vrouwen, die, van krankzinnigheid genezen, de Salpêtrière hadden verlaten (1). In dit genootschap zijn vooral vrouwen werkzaam; iedere voorheen krankzinnige wordt bij het verlaten des gestichts aan de zorg van eene beschermvrouw aanbevolen, die haar met raad en daad en, zooveel de kas des genootschaps het vermag, met geldelijke hulp bijstaat. Het genootschap is zoo zeer in bloei toegenomen, dat het in Junij 1844 reeds in staat was deszelfs zorgen over de mannen, die Bicêtre hebben verlaten, uit te strekken (2). — De heer FALRET heeft van zijnen kant getracht hetzelfde oogmerk te verwezentlijken en behalve een genootschap van bescherming ook een liefdadigheidsgesticht opgerigt, in hetwelk de vroegere bewoonsters der Salpêtrière woning, werk, geneeskundigen raad en godsdienstig onderrigt kunnen erlangen. Bij het verlaten van dit gesticht vinden zij eenen zedelijken steun in iederen beschermheer of beschermvrouw, die haar met hartelijke belangstelling in hunne verschillende omstandigheden volgt. En hierbij bepaalt zich de edele werkzaamheid van deze menschenvrienden niet, maar dezelve strekt zich ook over de kinderen van die ongelukkige vrouwen uit, omdat, zoo als FALRET te regt zegt, hun erfelijke

(1) *Annales médico-psychologiques;* I, p. 513.
(2) *Annales médico-psychologiques,* V, p. 156.

aanleg eene bijzondere opvoeding zoo noodzakelijk maakt (1).

De middelen derhalve, welke in vreemde landen zijn aangewend om den veelvuldigen terugkeer der krankzinnigheid te verminderen zijn van driederlei aard:

1°. het verschaffen van geldelijke ondersteuning bij het verlaten van het gesticht;

2°. gestichten voor behoeftigen, die krankzinnig zijn geweest, in welke zij voor armoede behoed en nuttig werkzaam kunnen zijn, waar zij godsdienstige behandeling en geneeskundigen raad kunnen vinden;

3°. genootschappen van bescherming, die, wanneer zij na het verlaten der gestichten wederom vrij in de maatschappij omgaan, een wakend oog over hen houden, hen met raad en daad bijstaan, hun werk of bezigheid zoeken te verschaffen, hunne armoede te lenigen, hunne zedelijkheid te ondersteunen, hun godsdienstig vertrouwen te versterken, en bij beginnenden terugkeer der kwaal de hulpmiddelen verschaffen, die kunnen strekken om eene algeheele uitbarsting der kwaal te verhoeden.

IV. Hiermede zijn wij, M. H.! genaderd tot de vraag wat er in ons vaderland geschiedt en kan bewerkt worden, om in vele, misschien de meeste, gevallen den terugkeer der krankzinnigheid te voorkomen.

Daar de vermelde middelen, wanneer ik wèl oordeel, alles omvatten wat er te dien aanzien geschieden kan, willen wij ieder derzelve in deszelfs aanwendbaarheid onder ons beschouwen.

---

(1) *Annales médico-psychologiques*, I, p. 518.

Wat de ondersteuning der ongelukkigen, die het onderwerp van dit vertoog uitmaken, bij het verlaten der gestichten betreft, zoo geschiedt dit evenzeer in ons vaderland als in den vreemde, want uit hetgeen er te dien aanzien in het Zutphensche krankzinnigenhuis plaats vindt, mag ik veilig tot de overige gestichten van ons vaderland besluiten: tot nu toe is het mij altijd gelukt om voor behoeftigen, die op het punt stonden, het gesticht hersteld te verlaten, eenige gelden te verzamelen, waardoor zij bij het terugkeeren in de maatschappij hunne eerste behoeften konden voldoen. In het jongstverloopen jaar werd een Israëlitisch meisjen ontslagen, hetwelk op die wijze in staat werd gesteld, om eenen kleinen handel te beginnen, en thans staat eene vrouw op het punt om hetzelve te verlaten, die door de medewerking van eenige liefdadige vrouwen als naaister ongeveer veertig gulden heeft verdiend, zoodat zij bij haren terugkeer in de zamenleving het dubbele voorregt geniet van niet onverzorgd, en die middelen aan eigene vlijt verschuldigd te zijn. Behalve echter dat er niet altijd zekerheid of zelfs waarschijnlijkheid bestaat, dat van die gelden een goed gebruik zal gemaakt worden, zoo ligt het in den aard der zaak, dat die hulp over het algemeen niet zoo rijkelijk kan wezen als bij deze vrouw, en niet altijd voldoende zal zijn, om de eerste zwarigheden, welke het terugkeeren in de zamenleving medebrengt, te kunnen overwinnen. » En is zij dan uitgeput, dan overvallen weldra ellende en kommer de ongelukkigen en de ziekte keert met nieuwe kracht terug; de maatschappij verliest door hare eigene

schuld eene hulpbron, welke God haar teruggegeven had, en de inrigtingen van weldadigheid, die reeds zoo vele ongelukkigen hebben bij te staan, worden met eenen nieuwen last bezwaard, voor welken men dezelve had kunnen behoeden (1)."

Wat betreft een gesticht als dat, hetwelk FALRET opgerigt heeft, zoo gaat het vast, dat hetzelve niet zonder aanmerkelijke geldsommen zou kunnen daargesteld worden, en ik voor mij ken het middel *niet* om dezelve te verzamelen; dat hetzelve nuttig ware, dat het bevolkt zou worden, wie kan er aan twijfelen, die de stemming van vele behoeftigen kent, wanneer zij hersteld de krankzinnigenhuizen verlaten? Uit ons gesticht is reeds meer dan een genezen ontslagen, die mij bij zijn vertrek heeft voorspeld, dat, wanneer hij dezelfde omstandigheden als voor zijne krankzinnigheid in zijne woning terugvond, hij op nieuw krankzinnig worden zou, en van welke er ook weder ingestort zijn. Het is dus aan de uitvoerbaarheid, dat het plan van een dergelijk gesticht daar te stellen schipbreuk lijden zou, zoo dat hetzelve voor als nog achterwege blijven moet.

Lang heb ik geloofd, dat het derde middel in ons vaderland even onuitvoerbaar is als de oprigting van een gesticht voor de behoeftigen, die krankzinnig zijn geweest; bestaan er toch in ons vaderland zoo vele inrigtingen van liefdadigheid, die ieder in het bijzonder wel niet, maar gezamentlijk in allen deele eenen maatschappelijken last uitmaken, dan, zoo meende ik, bestaat er weinig hoop, om genoegzame deelneming te kunnen opwekken voor

(1) *Annales médico-psychologiques*, I, p. 514.

eene vereeniging, welker leden zich voor het grootste gedeelte zullen moeten vergenoegen, om hunne menschlievende belangstelling in geldelijke bijdragen te doen kennen. Doch verre zij het van mij te twijfelen aan de liefdadige gezindheid mijner landgenooten, en daarom lag de moeijelijkheid misschien alleen in het organiseren des genootschaps, hetwelk zijne beschermende vleugelen natuurlijk niet bepalen moest tot de grootere steden, maar zijne zegeningen tot in de kleinste gehuchten des lands uitstrekken moest. En hoe overal menschen te vinden, die doordrongen van het nut, van de noodzakelijkheid eener menschlievende bewaking der van krankzinnigheid genezenen, de geschiktheid, den lust, den ijver bezaten, om derzelver lot te besturen? Ziet, dat scheen mij eene onoverkomelijke zwarigheid toe, en ik dacht er niet aan, dat wij in ons midden een genootschap bezitten, hetwelk de edelsten en beschaafdsten uit de maatschappij tot leden heeft, en hetwelk, uit menschenliefde voortgesproten en met Christelijken geest bezield, geen ander oogwit kent dan het Nut van 't Algemeen. En dat genootschap, onze maatschappij, die hare takken door het geheele vaderland verspreidt, die in hare leden alle vereischten vereenigt, welke het doel, waartoe deze voorlezing strekt, zouden kunnen doen bereiken, zou onze maatschappij hare tusschenkomst niet willen leenen, waar het een werk geldt, dat slechts door onbaatzuchtige menschenliefde en christelijken ijver kan worden volvoerd? Gij, medeleden, kunt het voorloopig beslissen, en zult mij wel willen vergunnen, dat ik als slotsom van mijne beschouwing een voor-

stel in dit departement der maatschappij tot Nut van 't Algemeen nederlegge, strekkende om ter voorkoming van de veelvuldige herhalingen der krankzinnigheid, te voorzien in het lot der behoeftigen, die krankzinnig zijn geweest, en hetwelk ik op de volgende wijze zou wenschen uit te drukken:

1°. *Ieder departement van de maatschappij* TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN *wordt uitgenoodigd, eene commissie zamen te stellen, bestaande uit twee, drie of meer van deszelfs leden, en belast met het toezigt op de behoeftigen, die van krankzinnigheid genezen zijn, ten einde, zoo veel zij vermag, de oorzaken, welke hen op nieuw krankzinnig konden maken, van hen verwijderd te houden, hen met raad en daad bij te staan, hunne zedelijke verbetering te bevorderen, hun godsdienstig onderwijs en geneeskundigen raad te verschaffen.*

2°. *Deze commissie zal de medewerking van eenige om haar verstand, menschlievende gezindheid en christelijken ijver algemeen geachte vrouwen inroepen.* Wie toch, M. H., zijn beter in staat het menschelijk lijden te gevoelen, te begrijpen en het te lenigen, dan de vrouwen, en uit welken mond wordt eene raadgeving van liefde, eene opwekking tot hoop en vertrouwen, eene godsdienstige vertroosting gereedelijker aangenomen dan uit dien van eene verstandige vrouw?

3°. *In ieder departement der maatschappij zoowel als bij het hoofdbestuur zal eene bijzondere kas bestaan, strekkende tot ondersteuning der van krankzinnigheid genezene armen; hare middelen zullen voor een gedeelte gevonden wor-*

den uit de gewone inkomsten der maatschappij, voor een gedeelte uit nieuwe jaarlijksche bijdragen, tot welke hare leden in staat gesteld zullen worden zich te verbinden. Zonder geld, M. H., dit ligt in den aard der zaak, kan het voorgestelde doel niet worden bereikt; doch neemt men den uitgebreiden werkkring der maatschappij in acht, den rijkdom der middelen over welke zij beschikken kan, en het betrekkelijk gering getal van ongelukkigen, welke deze ondersteuning zullen behoeven, dan kan de last, welke de maatschappij van dien kant door deze uitbreiding harer werkzaamheden opgelegd zou worden, niet in rekening worden gebragt, vooral wanneer de belangstelling harer leden, zoo als niet onwaarschijnlijk is, zich in rijkelijke bijdragen doet kennen; ik zeg niet onwaarschijnlijk, omdat de krankzinnigheid hare belagchelijke zijde voor alle weldenkenden verloren heeft, en ieder, die gevoel bezit, haar aanmerkt als de vreesselijkste van alle menschelijke rampen, omdat er deelneming heerscht voor de ongelukkigen, die haar moeten ondervinden, en geen mensch zoo weinig liefde voor zijne natuurgenooten bezit, om niet te willen medewerken tot de leniging van wezentlijke ellende; omdat eindelijk vele gegoeden en rijken die verschrikkelijke ziekte in hunne eigene woningen, in hunne kinderen en naastbestaanden, in zich zelven hebben leeren kennen, en iedere poging, welke strekken kan om anderen voor dit leed te behoeden, deelneming en ondersteuning van hunnen kant ondervinden zal.

4°. *Ieder departement wordt verzocht jaarlijks aan het hoofdbestuur verslag te doen van de be-*

moeijenissen der commissie en derzelver uitkomsten, welke door het hoofdbestuur, tot een geheel gemaakt, ter algemeene vergadering der maatschappij zullen medegedeeld worden.

Moge dit voorstel door u, M. H., eener ernstige overweging waardig worden geacht; moge, wanneer het gebreken heeft, waardoor het onaannemelijk is, toch het beginsel, waaruit het is voortgevloeid, uwe deelneming in het lot van ongelukkige menschen gaande maken, en een zorgend toezigt over hen, die krankzinnig zijn geweest, door u geacht worden een werk te zijn, hetwelk ligt in het doel en den geest der maatschappij *tot nut van 't algemeen.*

En waarom zou het niet? Alles wat tot nut van het algemeen strekken kan, heeft zij zich ten oogmerk gesteld, en, heeft zij de kinderen niet te gering geacht, om het voorwerp harer bijzondere zorg te zijn, ja, tracht zij met al de haar ten dienste staande middelen, hen voor te bereiden tot het maatschappelijk leven, bruikbare en nuttige burgers van hen te maken, waarom zou zij dan niet trachten om menschen, die reeds bruikbare en nuttige burgers zijn, in de zamenleving te behouden, wanneer zij door eene geringe zorg verhoeden kan, dat zij haar tot last worden, en dat zij de middelen, die tot andere liefdadige oogmerken kunnen dienen, verslinden? » En die van krankzinnigheid genezen zijn," ik bezig hier de woorden van den hertog DE LA ROCHEFOUCAULD (1), » ook zij zijn kinderen, welke men de hand moet toereiken; een groot gedeelte van hen is niet volkomen

(1) *Annales médico-psychologiques*, I, p. 513.

genezen dan zoolang men een wakend oog over hen houdt; onder deze voorwaarde kunnen zij nog nuttig voor het algemeen zijn; wanneer zij nu geene hand tot ondersteuning vinden, bij wie anders ligt dan de schuld, dan bij hen, die sterker van geest aan de zwakken een deel moeten leenen van hunne eigene kracht?"

NASCHRIFT.

Reeds spoedig na mijne aanvaarding van de betrekking van geneesheer bij het krankzinnigengesticht te *Zutphen werd ik getroffen door het betrekkelijk groot aantal van krankzinnigen in dat gesticht, die, na van eenen eersten aanval van krankzinnigheid te zijn genezen, wederom ingestort waren. Het mijne toe te brengen tot vermindering van het gevaar voor die noodlottige wederinstorting, scheen mij pligt, en het was mijn voornemen den hoofdinhoud dezer voorlezing in eene aanteekening bij mijn* woord aan nietgeneeskundigen over krankzinnigheid en krankzinnigenbehandeling *te voegen, toen ik uitgenoodigd werd, in eene vergadering van het* Zutphensche departement der maatschappij TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN *de spreekbeurt van een' ander op mij te nemen. De kortheid van den tijd, welke voor mij lag, noodzaakte mij in mijne dagelijksche studien naar een onderwerp rond te zien, en het eerste dat voor de hand lag, werd gekozen.*

Het voorstel, dat uit mijne beschouwing voortvloeide, werd met algemeene stemmen door het departement aangenomen en naar het hoofdbestuur der maatschappij opgezonden, om onder de punten van beschrijving voor de eerstkomende algemeene vergadering te worden geplaatst. Het hoofdbestuur gaf daarop aan het bestuur des departements te kennen, dat, ofschoon het voorstel niet strijdig was met de wetten der maatschappij, hetzelve nogtans waarschijnlijk zoo vele zwarigheden ter algemeene vergadering zou ontmoeten, dat het hoofdbestuur aan het departement van Zutphen *meende te moeten voorstellen, het voorstel in te trekken. Het bestuur van het Zutphensche departement was van eene andere meening en dien ten gevolge is het voorstel onder de punten van beschrijving voor de eerstkomende algemeene vergadering der maatschappij geplaatst. Mij vooral is het besluit van het Zutphensche departement hoogstaangenaam, daar ik niets vuriger verlang dan te worden ingelicht omtrent de moeijelijkheden, welke de uitvoering van mijn voorstel in den weg staan: nogtans meende ik van mijnen kant niet te mogen nalaten, hen, aan wie de beslissing zal opgedragen zijn, alle inlichtingen, waartoe ik in staat ben, te geven, en te dien einde ziet deze voorlezing, welke niet voor den druk bestemd was, het licht. Zij verschijnt zonder eenige aanmatiging; wetenschappelijke verdiensten bezit zij niet: meestal heb ik mij van de woorden van anderen bediend, of herhaald wat ik reeds elders gezegd had. De statistische opgaven zouden vollediger*

kunnen zijn, maar, tot mijne eigene boekerij beperkt, had ik geene gelegenheid in zoo korten tijd uitgebreidere berigten omtrent het voorkomen der recidiven van krankzinnigheid in de verschillende gestichten te verzamelen. De medegedeelde opgaven zijn echter, naar mij voorkomt, voldoende, om de veelvuldigheid van den terugkeer der krankzinnigheid buiten twijfel te stellen.

Moge deze uitgave alzoo niet overbodig geacht worden en door dezelve iets bijgedragen worden, om in het lot der van krankzinnigheid genezene behoeftigen te doen voorzien!